

ЗЕНЬКОВСЬКИЙ Василь Васильович (04(16). 07. 1881, м. Проскурів, нині Хмельницький — 05. 08. 1962, Париж) — релігійний філософ, психолог, церковний і громадський діяч. У 14 р. під впливом праць Д. Писарева захопився природн. науками, вченням про природну еволюцію світу та натуралізмом, пережив реліг.-світоглядну кризу; почав ґрунтовно вивчати фіз. закони, прийняв матеріаліст. світогляд, від якого «вилікувався», як стверджував сам З., завдяки захопленню психологією (теорією Г. Геффдінґа) та філософією (І. Канта, Ф. Ланґе) і згодом прийняв переконання про центричність реліг. сфери для душі. 1900–04 навч. на природн. відділ. фіз.-мат. факультету Університету св. Володимира (Київ), студіював електрохімію та електрофізіологію рослин, від 1902 відвідував психол.-філос. семінар *Г. Челпанова*, а від 1905 керував цим семінаром і розпочав опрацювання власної «християн. філософії». Захопившись творчістю М. Гоголя, відвідував семінари з історії світ. літ-ри *М. Дашкевича*, написав 2-томне дослідж. про релігійність письменника (у повному обсязі не опубл.). 1904–09 навч. на істор.-філол. факультеті Університету (спочатку на філос., потім на класич. відділ.); працював у семінарах *О. Гілярова* (філософія Платона), *О. Леціуса* (антична літ-ра) та *Ф. Кнауера* (заг. мовознавство). Під впливом В. Соловйова, *М. Бердяєва* та *С. Булгакова* зайнявся реліг. філософією (етикою трансцендент. ідеалізму). Спільно з С. Булгаковим, *П. Кудрявцевим* і *В. Екземплярським* видавав г. «Народ» (вийшло 8 номерів). 1905 як співзасн. Київ. реліг.-філос. товариства ім. В. Соловйова (від 1911 очолював його) виступив із програм. доповіддю «Об историческом христианстве», заперечуючи нігіліст. ставлення інтелігенції стосовно Церкви. Після закінчення Університету залиш. професор. стипендіатом у галузі

філософії під керівництвом *О. Гілярова*; водночас викладав вступ до філософії та дит. психологію на Київ. вищих жіноч. курсах. 1915–16 — екстраординар. професор кафедри психології Університету. Водночас від 1910 — викладач заг. і дит. психології, від 1912 — директор Інституту дошкільн. виховання (при якому 1917 відкрив укр. відділ.); також від 1914 — директор Київ. Фребелів. пед. інституту. 1915 у Моск. університеті захистив магістер. дис. «Проблема психической причинности», яку вважав найкращою і недооціненою своєю наук. працею. Ініціатор створення Київ. наук.-філос. товариства (1914), товариш голови Київ. єпарх. з'їзду, делегат Всерос. з'їзду духовенства і мирян, чл. Київ. єпарх. ради (усі — 1917), делегат і чл. Собор. ради Всеукр. православ. церк. собору (1918). Від 1917 — проф. філософії Укр. нар. університету. Як перший міністр ісповідань (15 травня — 19 жовтня 1918) уряду гетьмана П. Скоропадського здійснив низку реформ, створив Учений комітет при Мін-ві, підтримував реформування Київ. духов. академії, ініціював переклади Святого Письма та богослужб. текстів українською мовою; не підтримував ідеї автокефалії, але виступав за широку автономію Православ. Церкви в Україні (у межах відновл. Моск. Патріархату). 1919 за допомогою своїх колиш. слухачів легалізов. за більшов. режиму, працював у Комісаріатах нар. освіти, соц. забезпечення та охорони здоров'я; водночас викладав в Університеті та Інституті дошкільн. виховання. У листопаді 1919 переїхав до Одеси, де видавав «Бюллетень Союза Возрождения». 1920 емігрував. Проф. Белґрад. університету, секр. Товариства рос. учених у Югославії (вийшов з його складу через критику колегами «укр. минулого» — участі в уряді П. Скоропадського); 1923 — завідувач кафедри експерим. та дит. психології, 1924–26 — директор Рос. пед. інституту в Празі. Голова Рос. студент. християн. руху (від 1924). Учасник (з рос. сторони) закритих зібрань (усього 5) рос. та укр. інтелігенції 1925 у Празі. Від 1927 — проф. Православ. богослов. інституту (Свято-Сергієвої православ. духов. академії) в Парижі та зав. Реліг.-пед. кабінету. 1938 відвідав Валаам. монастир. 31 серпня 1939 заарешт. франц. владою, перебував 14 міс. у таборах. Згодом після звільнення у березні 1942 рукопоклад. у сан священника митрополитом *Євлогієм* (Георгієвським), пізніше — у протоієрея; 1953–57 — голова Єпарх. ради. Отримав ступ. д-ра філософії за 1-й т. капітал. пр. «История русской философии» (1948). Як психолог-педагог досліджував природу і своєрідність людської психіки й особистості («персоналістич. напрям»), проблему душі (з богослов. позицій); негативно оцінював матеріалізм, заперечував теорію «об'єктив.

закономірностей»; висував концепцію христоцентр. розуміння знання, заперечував «автономію» людського розуму та пропонував переглянути всі принципи сучас. науки; розвивав учення про тваринність буття, центральність для людини її морал. життя, потребу одуховнення всього складу людини. Автор праць з історії філософії та світогляд. систем В. Соловйова, М. Гоголя, Л. Толстого. Самоідентифікував себе з рос. культурою та наукою, у спогадах критикував укр. рух і його діячів в Україні та на еміграції (М. Грушевського, Д. Дорошенка, В. Винниченка, П. Скоропадського, І. Кістяківського, С. Шелухіна, хоча високо оцінив інтелект В. Липинського, В. Вернадського), при цьому постулював право українців на самовизначення та окремішність.

Основні праці

Современное состояние психофизической проблемы. К., 1905; Имперсонализм в религии Толстого // Религия Толстого. С.-Петербург, 1911; Принципы индивидуальности в психологии и педагогике. К., 1911; Проблема бессмертия у Л. Н. Толстого. К., 1912; Проблема психической причинности. К., 1914; Дети и война. К., 1916; Россия и православие. К., 1916; Социальное воспитание, его задачи и пути. Москва, 1918; Значение семьи в жизни ребенка. К., 1919; Православие и культура. Берлин, 1923; Психология детства. Лейпциг, 1924; Москва, 1994; 1996; Русские мыслители и Европа: Критика европ. культуры у рус. мыслителей. Париж, 1926; 1933; 1955; Мичиган, 1952; Москва, 1997; Об иерархическом строе души // Науч. тр. Рус. нар. університета в Праге. Т. 2. Прага, 1929; Проблема воспитания в свете христианской антропологии. Париж, 1933–34; Москва, 1993; 1996; Проблема философской антропологии // Соврем. зап. Париж, 1936. Кн. 66; История русской философии. Т. 1–2, в 4 кн. Париж, 1948–50; 1989; Ленинград, 1991; Москва, 1992; Знание и вера // Православие в жизни. Нью-Йорк, 1954; Наша эпоха. Париж, 1955; О мнимом материализме русской науки и философии. Париж,

1956; Апологетика. Париж, 1957; 1961; Москва, 1993; Из истории эстетических идей в России в XIX и XX вв. Мюнхен, 1958; Русская педагогика в XX веке. Париж, 1960; Н. В. Гоголь. Париж, 1961; Основы христианской философии. Т. 1–2. Франкфурт; Париж, 1961–64; Москва, 1992; Из воспоминаний // Вест. Рус. студенч. христиан. движения. Париж, 1983. № 139; Единство личности и проблема перевоплощения. Москва, 1993; Мои встречи с выдающимися людьми. Ч. 1: Киев // Зап. Рус. Академ. группы в США. Т. 26. Нью-Йорк, 1994; Пять месяцев у власти (15 мая – 19 октября 1918 г.): Воспоминания. Москва, 1995.

Рекомендована література

1. Верховский С. О В. Зеньковском // Новый журн. 1962. № 70;
2. Памяти отца Василия Зеньковского. Париж, 1984;
3. О России и русской философской культуре: Философы рус. послеоктябр. зарубежья. Москва, 1990;
4. Асмус В. Ф. В. В. Зеньковский в Киевском университете // Вопр. философии. 1990. № 8;
5. К биографии В. В. Зеньковского // Начала. 1993. № 3;
6. Ульяновський В. І. Церква в Українській Державі 1917–20 рр. (доба Павла Скоропадського). К., 1997;
7. Ткачук М. Київський період творчості В. В. Зеньковського // Магістеріум: Істор.-філос. студії. К., 1998;
8. Летцев В. М. В. В. Зеньковский: Психическая причинность как метафизика личности // Практ. філософія. 2000. № 3/4;
9. Його ж. Христианская интуиция личности как исходное основание персоналистической метафизики В. В. Зеньковского // Христиан. мысль. К., 2004. № 1;
10. Його ж. Жизненный и творческий путь В. В. Зеньковского (киевский период) // Человек. История. Весть. К., 2006.

В. І. Ульяновський

Бібліографічний опис:

Зеньковський Василь Васильович / В. І. Ульяновський // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. — К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2010. — Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-16034>

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України (докладніше).